

The Pragmaticalization and Grammaticalization of the Discourse Marker "Ya'ni" in Persian

Alireza Khormaei¹, Seyyede Marziyeh Abbasi², and Amirsaeid Moloodi³

1. Corresponding Author, Associate Professor in Linguistics, Department of Foreign Languages and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: akhormaei@rose.shirazu.ac.ir
2. Ph.D. in Linguistics, Department of Foreign Languages and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: s.mabbasi@yahoo.com
3. Assistant Professor of Linguistics, Department of Foreign Languages and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: amirsaeid.moloodi@shirazu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history

Received: 18 Dec 2023

Received in revised form: 24 Jan 2024

Accepted: 31 Jan 2024

Published online: 21 Jun 2024

Keywords:

pragmaticalization,
grammaticalization,
thetical grammar,
discourse marker "ya'ni",
textual meaning,
subjective meaning,
intersubjective meaning.

ABSTRACT

The present study, as a data-based and diachronic one, has been done in order to investigate different types of pragmatic meanings belonging to the discourse marker "ya'ni" on thetical grammar level, and development of these meanings over time (centuries 4 to 14 A.H.). This study is based on Traugott and Dasher's (2002) view on "subjectification spectrum" (non- subjective > subjective > intersubjective meanings). To collect research data, two literary books from each century were chosen. Then, all the occurrences of "ya'ni" in those books were manually identified. Finally, they were analyzed based on the paper's analytical framework. The research data show that the discourse marker "ya'ni" acquires new pragmatic meanings such as textual, subjective and intersubjective ones on thetical grammar level, and moves away from its propositional meaning. It indicates that after pragmaticalization and transferring to thetical grammar, this discourse marker acquires new meanings through grammaticalization. The more it moves away from its propositional meaning, the more it is grammaticalized. There is also an order in forming these meanings so that textual meanings are formed at first; then subjective and intersubjective meanings appear in this discourse marker respectively.

Cite this article: Khormaei, A., Abbasi, S. M., & Moloodi, A. (2024). The pragmaticalization and grammaticalization of the discourse marker "ya'ni" in Persian. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 12(2), 37–58. <http://doi.org/10.22126/JLW.2024.10006.1739> (in Persian).

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/JLW.2024.10006.1739>

Publisher: Razi University

Introduction

Discourse markers are linguistic units that have always been studied from various perspectives in different languages. Levinson (1983) studied discourse markers based on discursal–pragmatic observations for the first time. He believes it is not possible to investigate these linguistic units within the framework of truth-conditional semantics. Osman (1995) suggests that we can make inferences about the speaker’s attitude through discourse markers. These linguistic elements can have different semantic roles based on the context in which they occur. Aijmer and Vandenberg (2011) assert that analyzing discourse markers based on polysemy is in accord with grammaticalization theory. Accordingly, multifunctionality of discourse markers is the result of grammaticalization. The present study aims to investigate one of the Persian discourse markers (ya’ni) and its semantic development on the level of thetical grammar through the course of eleven centuries (4th to 14th) based on Heine’s (2013) pragmaticalization framework and Traugott and Dasher’s (2002) view on the “subjectification spectrum” (non-subjective > subjective > intersubjective meanings). Some studies on discourse markers have been done in Persian such as the ones conducted by Zoghdar Moghaddam (2002), Moghaddam Kiya (2004), Amouzadeh and Noora (2014), Noora (2015), Naghzguy Kohan and Meshkinfam (2019), and Abbasi et al. (2021). While most of these studies are synchronic including the one conducted by Amouzadeh and Noora (2014) on “ya’ni”, the present research examines “ya’ni” diachronically.

Methodology and Theoretical Framework

The present study is data-based, in which the development of the discourse marker “ya’ni” over eleven centuries (4th to 14th) was studied. To this end, two literary books, representative of each century, were chosen, and all occurrences of “ya’ni” were manually identified and analyzed based on the paper’s analytical framework—Heine’s (2013) approach and Traugott and Dasher (2002). Heine (2013) believes that the process leading to the rise of discourse markers is pragmaticalization, at the heart of which is a process called cooptation. He considers pragmaticalization and grammaticalization as distinct processes and asserts that, through cooptation, a linguistic unit is transferred from sentence grammar to thetical grammar, acquires new semantic functions based on the complicated network of the situation of discourse, and can be grammaticalized on thetical grammar level. Traugott and Dasher (2002) believe that discourse markers acquire different meanings through grammaticalization. More specifically, they propose three types of meaning that discourse markers can have in relation to the components of the situation of discourse. Those meanings are textual, subjective, and intersubjective. They suggest a “subjectification spectrum” (non-subjective > subjective > intersubjective meanings) representing the order in which these meanings appear.

Results and Discussion

The results of data analysis indicate that “ya’ni” (with the propositional content “meaning that”) acquires textual, subjective, and intersubjective meanings in relation to the different components of the discourse situation, which include text organization, attitudes of the speaker, and speaker-hearer interaction, respectively. The results also demonstrate that “ya’ni” gains these pragmatic meanings in the same order as proposed by Traugott and Dasher (2002). During the first three centuries (4th, 5th, 6th), “ya’ni” was only used in textual meaning. In the 7th century, the first occurrence of this discourse marker in subjective–intersubjective function is observed, which, of course, presupposes the presence of subjective meaning in this century. Finally, the first independent intersubjective meaning was encountered in the 8th century. Regarding the different types of textual meaning, the data indicates that there exists a relationship between the extent to which each type of textual meaning is similar to the propositional meaning of “ya’ni” and the time of its occurrence. The

more it is similar to the propositional meaning, the earlier it is formed.

Conclusion

Based on the data analysis, it is concluded that, as Heine (2013) observes, “ya’ni” moves from sentence grammar to thetical grammar through cooptation, as the cornerstone of any pragmaticalization process. It is on thetical grammar level that “ya’ni” undergoes increasing grammaticalization, moving away from its original propositional meaning. If we consider grammaticalization as a continuum, the discourse marker “ya’ni” is in the initial parts of this continuum during the 4th, 5th, and 6th centuries. As time passes and this discourse marker acquires new pragmatic meanings, it moves forward in the grammaticalization process; therefore, it undergoes grammaticalization increasingly. This confirms Heine’s (2013) approach toward pragmaticalization. It also affirms Traugott and Dasher’s (2002) “subjectification spectrum” because textual meanings are the first meanings that are formed in “ya’ni”, then subjective and intersubjective meanings appear respectively.

Ethical Considerations

Not applicable

Funding

Not applicable

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

کاربردِ شِدی و دستوری‌شدگی گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی

علیرضا خرمایی^۱ | سیده مرضیه عباسی^۲ | امیرسعید مولودی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشیار زبان‌شناسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه:

akhormae@rose.shirazu.ac.ir

۲. دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه:

s.mabbasi@yahoo.com

۳. استادیار زبان‌شناسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه:

amirsaeid.moloodi@shirazu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

پژوهش حاضر، مطالعه‌ای در زمانی و داده‌بنیاد است که با هدف بررسی انواع معانی کاربردشناختی گفتمان‌نمای «یعنی» در سطح دستور معترضه (موقعیت گفتمان) و سیر تحول این معانی در گذر زمان (از سده چهارم تا چهاردهم ه.ق.) انجام شده است. مبنای انجام این پژوهش، دیدگاه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) درباره طیف ذهنی‌شدگی «معنای غیرذهنی» <ذهنی> بیناذهنی» است. برای گردآوری داده‌ها، پس از انتخاب دو اثر ادبی از هریک از سده‌های نامبرده، همه موارد وقوع «یعنی» از این متون به صورت دستی استخراج شد تا داده‌های به دست آمده، در چارچوب موردنظر تحلیل و بررسی شود. داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که گفتمان‌نمای «یعنی» در سطح دستور معترضه، معانی کاربردشناختی جدیدی همچون معانی متنی، ذهنی و بیناذهنی کسب می‌کند و از معنای گزاره‌ای خود فاصله می‌گیرد. این موضوع دال بر این است که این گفتمان‌نما پس از کاربردِ شِدی و انتقال به سطح دستور معترضه، از رهگذر دستوری‌شدن، معانی جدیدی می‌یابد و هرچه بیشتر از معنای گزاره‌ای اولیه خود فاصله می‌گیرد و دستوری و دستوری‌تر می‌شود. به علاوه، کسب معانی جدید ترتیب خاصی دارد؛ به این صورت که ابتدا معانی متنی سپس معانی ذهنی و در نهایت، معانی بیناذهنی پدید می‌آیند.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۹/۲۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۴/۱

کلیدواژه‌ها:

کاربردِ شِدی،

دستوری‌شدگی،

دستور معترضه،

گفتمان‌نمای «یعنی»،

معنای متنی،

معنای ذهنی،

معنای بیناذهنی.

استناد: خرمایی، علیرضا؛ عباسی، سیده مرضیه؛ مولودی، امیرسعید (۱۴۰۳). کاربردِ شِدی و دستوری‌شدگی گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی. *مطالعات زبان‌ها و*

گویش‌های غرب ایران، ۱۲ (۲)، ۳۷-۵۸. <http://doi.org/10.22126/JLW.2024.10006.1739>

۱- مقدمه

پژوهش دربارهٔ گفتمان‌نماها^۱ پیشینهٔ نسبتاً زیادی دارد و توجه پژوهشگران بسیاری با رویکردهای مختلف را به خود جلب کرده است. نخستین بار، لوینسون^۲ (۱۹۸۳) این واحدهای زبانی را براساس ملاحظات گفتمانی-کاربردشناختی^۳ بررسی کرد. به‌باور وی، امکان بررسی گفتمان‌نماها در قالب معناشناسی شرط صدقی^۴ وجود ندارد. شیفرین^۵ (۱۹۸۷) نیز به پیروی از ادعای او، این عناصر زبانی را به گفتمان متعلق می‌داند؛ به‌گونه‌ای که واحدهای گفتار را مرزبندی می‌کند. اُسمان^۶ (۱۹۹۵) نیز معتقد است که به‌کمک گفتمان‌نماها می‌توان دربارهٔ عقاید و نگرش‌های گوینده به استنباط‌هایی دست یافت.

گفتمان‌نماها باتوجه‌به بافتی که در آن قرار می‌گیرند، می‌توانند نقش‌های معنایی مختلفی را بر عهده بگیرند. از نظر آجمر و وِندِنبرگن^۷ (۲۰۱۱)، تحلیل گفتمان‌نماها از منظر چندمعنایی^۸، با نظریهٔ دستوری‌شدگی^۹ سازگار است. به بیان دقیق‌تر، در این نظریه باور بر این است که در نتیجهٔ فرایند دستوری‌شدگی، عناصر واژگانی از محتوای معنایی خود فاصله می‌گیرند یا اینکه از این محتوای معنایی تهی می‌شوند و به‌جای آن معانی کاربردشناختی کسب می‌کنند و ممکن است در این مسیر، دچار تغییرات دستوری نیز بشوند.

تراگوت و داشر^{۱۰} (۲۰۰۲) بر این باورند که معانی به‌سمت ذهنی‌شدن می‌روند؛ به این معنا که با نگرش گوینده همراه می‌شوند. بنابراین، در همان مراحل ابتدایی دستوری‌شدگی، اهمیت کاربردشناختی افزایش می‌یابد. درنهایت، کوتوا^{۱۱} (۲۰۱۲) دستوری‌شدگی در دو سطح دستور جمله^{۱۲} و دستور معترضه^{۱۳} (موقعیت گفتمان) را مطرح می‌کند.

مطالب فوق نشان می‌دهد که دربارهٔ گفتمان‌نماها و دستوری‌شدن آن‌ها رویکردهای متعددی وجود دارد. پژوهش حاضر به این موضوع می‌پردازد که گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی و در گذر زمان (از سدهٔ چهار تا چهارده ه.ق.) با واقع‌شدن در موقعیت گفتمان (سطح دستور معترضه) چه معانی کاربردشناختی را کسب می‌کند. از آنجا که این معانی کاربردی در موقعیت‌های گفتمانی متفاوت و در رابطه با مؤلفه‌های مختلف گفتمان شکل می‌گیرند، خود به انواع گوناگونی تقسیم می‌شوند که در قسمت تحلیل داده‌ها به تفصیل به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

از آنجا که گفتمان‌نماها عمدتاً آن دسته از نشانه‌های زبانی فرض می‌شوند که از محتوای واژگانی تهی شده‌اند، به‌صورت سستی برای تبیین تحول این عناصر زبانی از عنوان «رنگ‌باختگی معنایی»^{۱۴} استفاده می‌شود (بریتون^{۱۵}، ۲۰۰۸)؛ اما تراگوت (۱۹۸۲) در این باره بیان می‌کند برخی صورت‌های زبانی که گفتمان‌نماها را نیز دربرمی‌گیرد، در مسیر تحول خود برخی تغییرات معنایی-کاربردی را پشت سر می‌گذارند و از معنای گزاره‌ای^{۱۶} به‌سمت معنای متنی^{۱۷}، سپس به‌سوی معنای بیانی^{۱۸} یا بینافردی^{۱۹} حرکت می‌کنند. معنای متنی گفتمان‌نماها براساس مؤلفهٔ سازماندهی گفتمان شکل می‌گیرد و در میان نقش‌های متنی^{۲۰} این عناصر زبانی می‌توان به استفاده از آن‌ها برای آغاز و پایان گفتمان، ادامه‌دادن کلام، مشخص کردن مرز رویدادها در گفتمان، تغییر موضوع،

1. discourse markers
2. S. C. Levinson
3. discoursal-pragmatic
4. truth-conditional semantics
5. D. Schiffrin
6. J. Osman
7. K. Aijmer & A. Vandenberg
8. polysemy
9. grammaticalization
10. E. Traugott & R. Dasher
11. T. Kuteva
12. sentence grammar
13. thetical grammar
14. semantic bleaching
15. L. J. Brinton
16. propositional meaning
17. textual meaning
18. expressive meaning
19. interpersonal meaning
20. textual meanings

ترمیم و شفاف‌سازی گفتمان^۱ اشاره کرد. معانی بینافردی (بیانی) شامل معانی ذهنی^۲ و معانی تعاملی^۳ می‌شوند. درمیان نقش‌های ذهنی می‌توان به بیان «پاسخ»، «واکنش»، «نگرش و دیدگاه»، «درک» و «شک و تردید» گوینده اشاره کرد. نقش‌های تعاملی نیز صمیمیت، همکاری، دانش مشترک، احترام و حفظ وجهه مخاطب را بیان می‌کنند (بریتون، ۲۰۰۸).

بریتون (۲۰۰۸) بیان می‌کند اخیراً به‌جای به‌کاربردن تحول معنایی «گزاره‌ای» <متنی> بینافردی، از مفاهیم پیچیده‌تری درباره تحول معنا استفاده می‌شود. این مفاهیم، گرایش‌های کاربردی-معنایی^۴ گوناگونی را دربرمی‌گیرند. وی در این باره دیدگاه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) را مطرح می‌کند که در ادامه به آن اشاره شده است:

• معنای شرط صدقی < معنای غیر شرط صدقی؛

• معنای محتوایی^۵ < معنای محتوایی/رویه‌ای^۶ < معنای رویه‌ای؛

• معنای غیرذهنی^۷ < معنای ذهنی < معنای بیناذهنی^۸؛

• دامنه معنایی درون گزاره جمله^۹ < دامنه معنایی روی گزاره جمله^{۱۰} < دامنه معنایی روی گفتمان^{۱۱}.

رابطه‌های فوق، مسیر تحول معنایی گفتمان‌نماها را از دیدگاه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) نشان می‌دهد. بریتون (۲۰۰۸) نیز با تأیید دیدگاه آن‌ها اظهار می‌کند که گفتمان‌نماها به‌طور کلی در مسیر تحول خود، گرایش‌هایی مشابه با آنچه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) بیان کرده‌اند از خود بروز می‌دهند.

آنودرا^{۱۲} (۲۰۰۰) نیز تغییرات نقشی و معنایی حروف ربط از نوع demo مانند datte, dakedo و demo در زبان ژاپنی را بررسی و بیان می‌کند که تغییرات این عناصر زبانی، آشکارا در مسیر کاربردی‌شدگی^{۱۳} حرکت می‌کند. وی علاوه‌بر کاربردی‌شدگی، به وجود فرایند ذهنی‌شدگی^{۱۴} در این مسیر اشاره می‌کند و برای توصیف تحول معنایی واحدهای زبانی یادشده، طیف «معنای گزاره‌ای» < معنای متنی < معنای بیانی» را پیشنهاد می‌کند.

کلاریج و آرنوویک^{۱۵} (۲۰۱۰) با مطالعه تحول شش واحد زبانی در انگلیسی، فرایند مؤثر در تحول این عناصر را «کاربردی‌شدگی» می‌دانند. این عناصر زبانی عبارت‌اند از: well, Jesus/gee, prithe/pray (you), As it were, good-bye, bless you. هدف آن‌ها استخراج ویژگی‌های مشترک فرایند کاربردی‌شدگی و نتایج آن است. به نظر می‌رسد که این عناصر زبانی در مسیر تحول خود در برخی فرایندهای معنایی، مشترک هستند که عبارت‌اند از:

۱. تکامل از معنای کاملاً گزاره‌ای یا ارجاعی^{۱۶} به سمت معانی متنی، گفتمان‌محور^{۱۷} یا بینافردی که شامل «رنگ‌باختگی معنایی» از طریق «تقویت کاربردشناختی»^{۱۸} است؛

۲. ثبات در معنای دستوری-واژگانی اولیه (علت آن است که معنای اصلی، بخش‌های معنایی مهم را به سمت موارد کاربردی جدید سوق می‌دهد و گاهی ردی از معنای واژگانی اصلی باقی می‌ماند)؛

۳. «ذهنی‌شدن» و تاندازه‌ای «بیناذهنی‌شدن»^{۱۹}.

1. discourse clarification
2. subjective meaning
3. interactive meaning
4. semantic-pragmatic
5. content meaning
6. procedural
7. non subjective
8. intersubjective meaning
9. scope within proposition
10. scope over proposition
11. scope over discourse
12. N. Onodera
13. pragmaticalization
14. subjectification
15. C. Claridge & L. Arnovick
16. referential
17. discourse-oriented
18. pragmatic strengthening
19. intersubjectification

ذوقدارمقدم و دبیرمقدم (۱۳۸۱) به مقایسه کارکردهای گفتمان‌نماهای but در انگلیسی و «اما» در فارسی پرداخته‌اند. آن‌ها گفتمان‌نماها را عناصری نقشی-کاربردشناختی^۱ معرفی می‌کنند که در سطح گفتمان تجلی می‌یابند. این پژوهشگران با اشاره به شباهت‌های موجود میان این دو گفتمان‌نما اظهار می‌کنند که هر دوی آن‌ها از معنایی تقابلی برخوردار هستند. همچنین از این دو می‌توان برای بیان ادعا و ارائه دلیل استفاده کرد. آن‌ها معتقدند انطباق کارکرد این دو گفتمان‌نما در دو زبان مختلف به دلیل شباهت میان نیازها و مقتضیات فرایندهای ارتباطی گویشوران در جوامع گوناگون است.

مقدم‌کیا (۱۳۸۳) کاربردهای گفتمان‌نمای «بعد» در زبان فارسی را بررسی کرده است. وی بر این باور است که در گفتمان زبان فارسی امروز، علاوه بر آنکه هنوز هم واژه «بعد» به منزله قید ترتیب انجام‌دادن کار یا به منزله حرف ربط توالی کاربرد دارد، در نتیجه دستوری‌شدگی، عمدتاً به عنوان پیوند افزایشی^۲ نیز به کار برده می‌شود و در این کاربرد، به مقوله گفتمان‌نماها تعلق دارد. به عقیده وی، «بعد» گفتمان‌نمایی است که دستورالعمل‌هایی را دربردارد که به شنونده نشان می‌دهد، از یک طرف، در گفتمان، دو پاره‌گفتار^۳ همپایه شده‌اند و از طرف دیگر، هر کدام از این دو پاره‌گفتار، به صورت جداگانه به گفتمان مربوط هستند و باید براساس یک مفهوم مشترک تفسیر و تعبیر شوند.

عموزاده و نورا (۱۳۹۳) بر این باورند که «یعنی» در زبان فارسی روزمره، پس از انتقال از سطح جمله به سطح گفتمان، به دلیل تکرار کاربردهای مرتبط با مؤلفه‌های مختلف موقعیت گفتمان، تحت فرایند دستوری‌شدگی در سطح گفتمان قرار گرفته و به یک گفتمان‌نمای دستوری‌شده تبدیل شده است. آن‌ها معتقدند این گفتمان‌نما براساس مؤلفه‌های مختلف موقعیت گفتمان نقش‌های معنایی گوناگونی را کسب می‌کند. این پژوهشگران به این موضوع نیز اشاره می‌کنند که در برخی کاربردهای «یعنی»، مؤلفه دانش جهان خارج برجسته می‌شود و به تعبیر معنای این واژه کمک می‌کند. آن‌ها این کاربرد را پیش‌انگاشتی^۴ می‌نامند.

در زمینه گفتمان‌نمای «یعنی»، تفاوت پژوهش عموزاده و نورا (۱۳۹۳) با پژوهش حاضر این است که عموزاده و نورا پژوهشی هم‌زمانی^۵ و فاقد داده‌های تاریخی انجام داده‌اند؛ درحالی که پژوهش پیش‌رو، مطالعه‌ای در زمانی^۶ و تاریخی است که پژوهشگران با پرداختن به تحول «یعنی» در طول یازده سده، این واحد زبانی را از جنبه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. عموزاده و نورا (۱۳۹۳) فقط بر کاربردهای معاصر «یعنی» متمرکز شده و بدون استفاده از شواهد تاریخی، درباره دستوری‌شدگی و کاربردی‌شدگی بحث کرده‌اند. این درحالی است که باتوجه به ماهیت فرایند دستوری‌شدگی و رخداد آن در گذر زمان، انجام چنین پژوهشی به یک مطالعه در زمانی داده‌بنیاد نیاز دارد.

نورا (۱۳۹۴) باتکیه بر رویکرد گفتمانی-کاربردشناختی، تحول معنایی گفتمان‌نمای «حالا» در زبان فارسی عامیانه را از منظر (بین)ذهنی‌شدگی بررسی می‌کند. وی با مطالعه پیکره هم‌زمانی برگرفته از کاربرد این گفتمان‌نما، نقش‌های معنایی این عنصر زبانی را بررسی می‌کند. نورا معتقد است تحول معنایی «حالا» در زبان فارسی عامیانه تأیید می‌کند که این گفتمان‌نما در امتداد گرایش‌های تغییر معنایی تراگوت و داشر (۲۰۰۲) حرکت می‌کند؛ اما وی اکتساب معانی بیناذهنی را نقطه پایان تحول معنایی گفتمان‌نماها نمی‌داند. به باور او، به گرایش‌های سه‌گانه تغییر معنایی تراگوت و داشر (معنای غیرذهنی < ذهنی > بیناذهنی)، باید گرایش حرکت از معانی بیناذهنی به معانی مرتبط با مؤلفه دانش جهان خارج نیز اضافه شود. وی طیف پیشنهادی خود را به شکل «معنای غیرذهنی < معنای ذهنی < معنای بیناذهنی < معنای پیش‌انگاشتی» ارائه می‌کند.

نغزگوی کهن (۱۳۹۸) تغییر نقش دستوری واژه «تازه» در زبان فارسی را بررسی کرده است. وی کاربرد صفتی این واژه را به عنوان معنای اولیه آن در نظر می‌گیرد. پس از کاربرد صفتی، این واژه در گذر زمان و تحت فرایند دستوری‌شدگی کاربرد قیدی می‌یابد. جدیدترین کاربرد «تازه» به کارگیری آن به منزله گفتمان‌نمای تقابلی در جایگاه آغازین بند است. «تازه» در این نقش تحت تأثیر ذهنی‌شدگی قرار می‌گیرد و نشان می‌دهد که خبر تازه در تضاد با آن تصویری است که گوینده معمولاً انتظار آن را دارد. نغزگوی کهن این تحول «تازه» را نتیجه فرایند کاربردی‌شدگی می‌داند.

1. pragmatic-functional
2. additive conjunct
3. utterance
4. presuppositional
5. synchronic
6. diachronic

نغزگوی کهن و مشکین فام (۱۳۹۸) سیر تحول نقش‌های کلمه «پس» در فارسی باستان، میانه و نو را بررسی کرده‌اند. آن‌ها بر این باورند که «پس» در فارسی باستان فقط به‌منزله ستاک مقید^۱ در نقش کلمه ربط زمانی به کار می‌رفته است؛ اما با گذشت زمان و به‌دلیل فرایند دستوری‌زدایی^۲، این واحد زبانی در فارسی میانه در بعضی کاربردهای خود به‌صورت تکواژ آزاد^۳ درآمده است. آن‌ها فارسی نو را به دو بازه زمانی فارسی نو متقدم (از آغاز تا سده هفتم هجری خورشیدی) و فارسی معاصر تقسیم می‌کنند و معتقدند در دوره مربوط به فارسی نو (متقدم)، «پس» تحت فرایند دستوری‌شدگی نقش حرف اضافه را کسب کرده است. در این دوره، نمونه‌هایی از کاربرد این واژه در مقام صفت نیز مشاهده می‌شود. درباره فارسی معاصر نیز اظهار می‌کنند که در این دوره، «پس» نقش خود به‌عنوان کلمه ربط زمانی را کاملاً از دست داده و فقط نقش‌های اسمی، صفتی، حرف اضافه‌ای و ربطی علی را حفظ کرده است. در نهایت، کاربرد «پس» به‌منزله کلمه ربط علی باعث شده است طی فرایند کاربرد‌شدگی، بافت‌های مناسب برای تبدیل این واحد زبانی به یک گفتمان‌نما به وجود آید.

عباسی و دیگران (۱۴۰۰) تحول در زمانی گفتمان‌نمای «یعنی» را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که فرایند دخیل در شکل‌گیری گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی کاربرد‌شدگی است که در رأس آن، پدیده انتقال^۴ وجود دارد. این واحد زبانی پس از کاربرد‌شدن، تحت تأثیر فرایند دستوری‌شدگی قرار می‌گیرد و دستوری می‌شود.

باتوجه به دیدگاه برخی پژوهشگران خارجی و ایرانی درباره تحول معنایی تعدادی از گفتمان‌نماها، نکته مهم در مورد پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه گفتمان‌نماها در زبان فارسی این است که در میان آن‌ها، فقط پژوهش‌های گفتمان‌نماهای «تازه» (نغزگوی کهن، ۱۳۹۸)، «پس» (نغزگوی کهن و مشکین فام، ۱۳۹۸) و «یعنی» (عباسی و دیگران، ۱۴۰۰) مطالعاتی در زمانی هستند؛ بقیه آن‌ها جزء مطالعات هم‌زمانی قرار می‌گیرند. همین نکته بیانگر اهمیت انجام پژوهش‌های تاریخی بیشتر در این زمینه است. در این پژوهش نیز تلاش می‌شود تا با مطالعه‌ای در زمانی، خلأ موجود در این زمینه تا اندازه‌ای پر شود.

پس از ارائه مقدمه و پیشینه پژوهش، در ادامه، به روش پژوهش، چارچوب تحلیل، تحلیل داده‌ها و در نهایت، نتیجه‌گیری پرداخته خواهد شد.

۲- روش پژوهش

در پژوهش حاضر که داده‌بنیاد است، رفتار گفتمان‌نمای «یعنی» طی یازده سده (چهار تا چهارده ه.ق.) بررسی شده است. برای گردآوری داده‌های پژوهش، از هریک از سده‌های نام‌برده دو اثر ادبی که عناوین آن‌ها در ادامه ذکر می‌شود، انتخاب شد. برای انتخاب آثار ادبی مورد نیاز پژوهش دو ملاک در نظر گرفته شد: ۱. آثار مورد نظر شاخص باشند. ۲. این آثار معرف آن سده باشند؛ به‌طوری که تاحد زیادی ویژگی‌های آثار آن دوره را نشان بدهند. شایان ذکر است که انتخاب این آثار، براساس نظر متخصصان^۵ حوزه ادبیات فارسی در دانشگاه شیراز صورت گرفته است. پس از انتخاب متون مورد نظر، همه موارد وقوع «یعنی» از این متون به‌صورت دستی استخراج شد. سپس «یعنی» از جنبه‌های مختلف بررسی شد. از موضوع‌های مورد بررسی، معانی کاربردی مختلفی است که این واحد زبانی در موقعیت‌های گفتمانی گوناگون در سده‌های مورد نظر بر عهده دارد. در بخش تحلیل داده‌ها به‌طور کامل به این موضوع پرداخته خواهد شد. فهرست کتاب‌های مطالعه‌شده برای گردآوری داده‌های پژوهش در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول (۱). فهرست کتاب‌های منتخب به‌همراه بسامد وقوع «یعنی» در سده‌های نام‌برده

سده	کتاب	تعداد وقوع	کتاب	تعداد وقوع
۴	تاریخ بلعمی	۸۱	ترجمه تفسیر طبری	۱۶
۵	کیمیای سعادت	۳۳	قابوس‌نامه	۳۱

1. bound morpheme
2. degrammaticalization
3. free morpheme
4. cooptation

۵. انتخاب متون از هر سده، با مشورت و راهنمایی دو تن از استادان ارجمند بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، جناب آقای «دکتر نجف جوکار» و جناب آقای «دکتر محمد مرادی» انجام شده است و در اینجا لازم است از این دو بزرگوار تشکر و قدردانی کنیم.

ادامه جدول (۱). فهرست کتاب‌های منتخب به همراه بسامد وقوع «یعنی» در سده‌های نام‌برده

سده	کتاب	تعداد وقوع	کتاب	تعداد وقوع
۶	اسرارالتوحید	۹۵۹	فارسانه	۳۵
۷	گلستان	۱۵	جوامع‌الحکایات	۵
۸	تاریخ‌گزیده	۶۲	طوطی‌نامه	۲۰
۹	داراب‌نامه	۱۱	روضه‌الشهدا	۹۰
۱۰	عیار دانش	۱۰۰	مجالس‌المؤمنین	۸۴
۱۱	قصص‌الخاقانی	۲	تذکره نصرآبادی	۴۱
۱۲	تاریخ جهانگشای نادری	۱۶	محبوب‌القلوب (شمسه و قهقهه)	۵۰
۱۳	هزار و یک شب	۲۲	سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ	۴۶
۱۴	تاریخ در ترازو	۱۱	دبیری با اهل قلم	۷۱

۳- چارچوب تحلیل

پژوهشگران برای تبیین نحوه شکل‌گیری گفتمان‌ها از دو فرایند «دستوری‌شدگی» و «کاربردی‌شدگی» کمک می‌گیرند؛ به بیان دیگر، برخی پژوهشگران ماهیت گفتمان‌ها و تکامل آن‌ها را با استفاده از نظریه دستوری‌شدگی تبیین می‌کنند و برخی دیگر، تحول این عناصر زبانی را به فرایند «کاربردی‌شدگی» نسبت می‌دهند. هاینه^۱ (۲۰۱۳) با توجه به نظر متخصصان گوناگون درباره دو فرایند دستوری‌شدگی و کاربردی‌شدگی، به سه دیدگاه موجود درخصوص نحوه تکامل گفتمان‌ها براساس رابطه میان این دو فرایند اشاره می‌کند. این سه دیدگاه عبارت‌اند از:

۱. دستوری‌شدگی و کاربردی‌شدگی دو مفهوم مجزا و متفاوت هستند.

۲. کاربردی‌شدگی نوعی از دستوری‌شدگی است.

۳. چیزی تحت عنوان کاربردی‌شدگی وجود ندارد (هاینه، ۲۰۱۳: ۱۲۱۹).

هاینه (۲۰۱۳) با اعتقاد به نخستین دیدگاه مبنی بر اینکه دستوری‌شدگی فرایندی مجزا از کاربردی‌شدگی است، درباره فرایند دخیل در تحول گفتمان‌ها اظهار می‌کند سازوکاری که به شکل‌گیری گفتمان‌ها منجر می‌شود، «کاربردی‌شدگی» است و در رأس آن، فرایند انتقال وجود دارد. براساس چارچوب کاربردی‌شدگی هاینه (۲۰۱۳)، یک واحد زبانی ممکن است در هر زمان و در هر مکان از سطح دستور جمله جدا شود و به منزله یک گفتمان‌نما به سمت دستور معترضه و موقعیت گفتمان انتقال یابد؛ به بیان دیگر، کاربردی‌شدگی، پس از کاربردی‌شدگی، این گفتمان‌نما در سطح دستور معترضه می‌تواند تحت‌تأثیر فرایند دستوری‌شدگی قرار بگیرد و دستوری‌شدگی، به این معنا که با کسب معانی کاربردشناختی جدید، کم‌کم معنای واژگانی این واحد زبانی کم‌رنگ می‌شود و درنهایت، گفتمان‌نمای موردنظر می‌تواند به جایگاهی برسد که در معنایی غیر از معنای واژگانی اولیه‌اش به کار رود. نگارندگان این سطور نیز مانند عباسی و دیگران (۱۴۰۰) بر این باورند که تحول گفتمان‌نمای «یعنی» بر چارچوب هاینه (۲۰۱۳) منطبق است؛ به بیان دیگر، «یعنی» ابتدا کاربردی‌شدگی شده است؛ سپس در گذر زمان، دستوری‌تر و دستوری‌تر شده است. نکته یادشده درباره کسب معانی جدید طی فرایند دستوری‌شدگی، بیانگر دیدگاه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) است. آن‌ها به این نکته اشاره می‌کنند که در فرایند دستوری‌شدگی، گفتمان‌ها معانی گوناگونی را کسب می‌کنند و سه نقش را برپایه مؤلفه‌های موقعیت گفتمان بر عهده می‌گیرند. این نقش‌ها عبارت‌اند از: متنی، ذهنی و بیناذهنی. تراگوت و داشر (۲۰۰۲) درباره تحول معنایی گفتمان‌ها، سلسله‌مراتب‌های گوناگونی را مطرح می‌کنند که این طیف‌های معنایی، ترتیب شکل‌گیری معانی را به صورت زیر به تصویر می‌کشند:

- معنای شرط صدقی < معنای غیر شرط صدقی؛
- معنای محتوایی < معنای محتوایی / رویه‌ای < معنای رویه‌ای؛
- معنای غیرذهنی < معنای ذهنی < معنای بیناذهنی؛
- دامنه معنایی درون گزاره جمله < دامنه معنایی روی گزاره جمله < دامنه معنایی روی گفتمان.

در میان سلسله‌مراتب‌های معنایی مذکور، در پژوهش حاضر، سومین طیف معنایی «معنای غیرذهنی < ذهنی > بیناذهنی» مورد توجه است که از آن با عنوان «طیف ذهنی‌شدگی» یاد می‌شود.

در این پژوهش، با مبنا قرار دادن دیدگاه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) و طیف ذهنی‌شدگی پیشنهادی آن‌ها، تحول معنایی گفتمان‌نمای «یعنی» در گذر زمان بررسی خواهد شد. به بیان دقیق‌تر، با بررسی تحولات معنایی گفتمان‌نمای «یعنی» از سده چهارم تا چهاردهم هجری قمری، به انواع معانی کاربردشناختی که این گفتمان‌نما در طول زمان کسب کرده است، پرداخته و از هر کدام، شواهد و نمونه‌هایی ارائه خواهد شد. سپس براساس داده‌های پژوهش، این موضوع بررسی می‌شود که معنایی که گفتمان‌نمای «یعنی» طی سده‌های مورد نظر کسب کرده است، از ترتیب خاصی برخوردار است یا خیر. در نهایت، در صورت وجود ترتیبی خاص در کسب معانی کاربردی «یعنی»، درباره تأیید یا رد طیف ذهنی‌شدگی تراگوت و داشر (۲۰۰۲) درباره گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی بحث خواهد شد.

۴- تحلیل داده‌ها

پس از بررسی معنای «یعنی» در همه موارد وقوع آن و حذف مواردی که در آن‌ها این واحد زبانی از معنای گزاره‌ای برخوردار بود، معانی باقی‌مانده که همگی براساس مؤلفه‌های مختلف گفتمان شکل گرفته‌اند، به سه دسته عمده معانی متنی، معانی ذهنی و معانی بیناذهنی تقسیم شده‌اند. هریک از این معانی نیز خود انواعی دارند. در این بخش با برشمردن هریک از این نقش‌ها و ارائه مثال، با معانی کاربردشناختی گوناگون این گفتمان‌نما در زبان فارسی و سیر تحول آن آشنا خواهیم شد. البته ضروری است که ابتدا نمونه‌ای از کاربرد «یعنی» در معنای گزاره‌ای آن ارائه شود. این معنا مبنای تحولات بعدی «یعنی» است که به ترتیب کاربردی‌شدگی و دستوری‌شدگی هستند. مثال (۱) از کتاب *فارسنامه* مربوط به سده ششم هجری قمری انتخاب شده است.

۱. گل‌شاه اول کسی که پادشاهی جهان کرد و آیین پادشاهی و فرمان‌دهی به جهان آورد او بود و گبران او را آدم علیه‌السلام می‌گویند اما دیگران تسلیم نمی‌کنند؛ لیکن در آنکه پادشاه اول بودست خلافتی نیست و عمر او هزار سال بودست و او را گل‌شاه گفتندی یعنی پادشاه بزرگ ... (ابن بلخی، ۱۳۸۵: ۹)

در این مثال، «یعنی» در معنای گزاره‌ای خود (بدین معناست که ...) به بیان معنای گزاره‌ای واژه «گل‌شاه» می‌پردازد. در مثال (۱)، جمله دارای «یعنی» را این گونه می‌توان بازنویسی کرد: «گل‌شاه به معنای پادشاه بزرگ است.»

۴-۱ نقش‌های متنی (مؤلفه سازماندهی گفتمان/متن)

نقش متنی بر نقش‌هایی دلالت می‌کند که «یعنی» پس از انتقال به موقعیت گفتمان و قرار گرفتن تحت فرایند دستوری‌شدگی در رابطه با سازماندهی گفتمان یا متن کسب می‌کند. این گونه نقش‌ها عمدتاً بر پیام و ویژگی‌های آن تمرکز می‌کنند. بریتون (۲۰۰۸) به برخی نقش‌های متنی همچون صورت‌بندی مجدد، ترمیم و ارائه مثال^۱ اشاره و بیان می‌کند از آنجاکه هدف از به کارگیری چنین نقش‌هایی شفاف‌سازی گفتمان است، می‌توان نقش‌های متنی مذکور را در زیرمجموعه نقش بدلی قرار داد. براساس داده‌های پژوهش حاضر، می‌توان نقش‌های متنی «یعنی» را به شش گروه «صورت‌بندی مجدد»، «ترمیم»، «بیان جمع‌بندی»، «ارائه مثال»، «بیان علت» و «بیان هدف» تقسیم کرد. در ادامه، به طور جداگانه به هریک از این نقش‌ها پرداخته خواهد شد.

۴-۱-۱ صورت‌بندی مجدد

در این نقش، گوینده یا نویسنده با استفاده از «یعنی» جمله یا جملات پیش‌تر را دوباره صورت‌بندی و همان مفهوم را بی‌کم‌وکاست و بدون هیچ افزایشی با صورت‌بندی دیگری بیان می‌کند. به بیان دیگر، در صورت‌بندی مجدد، یک مفهوم واحد با دو صورت متفاوت بیان می‌شود. نخستین نقش متنی که گفتمان‌نمای «یعنی» از همان ابتدا در سده چهارم هجری قمری عهده‌دار بود، همین نقش است. مثال‌های (۲) و (۳) ناظر بر این نقش هستند؛ این مثال‌ها به ترتیب از کتاب‌های *تاریخ بلعی* (سده چهارم ه.ق.) و *تذکره نصرآبادی* (سده یازدهم ه.ق.) انتخاب شده‌اند.

۲. «معنی آنست که خواسته بر مردم دوستر و گرامی‌تر از فرزندانست یعنی که مردم نخست خواسته کسب کند و خواسته آرزو کند پس فرزند خواهد، که فرزند وبال بود ...» (بلعمی، ۱۳۵۳: ۱۵۵).

۳. «آترا که بدل فروغ سرمد باشد داند چو علی که نور احمد باشد
از نور علی چشم نبی روشن بود یعنی که علی عین محمد باشد»

(نصرآبادی اصفهانی، ۱۳۱۷: ۱۸۹)

در همه مثال‌های فوق، نویسنده با به‌کاربردن گفتمان‌نمای «یعنی»، جمله پیش از آن را دوباره صورت‌بندی می‌کند و مفهوم بیان‌شده در آن جمله را به‌بیانی دیگر و با یک صورت‌بندی جدید بازگو می‌کند. برای نمونه، در مثال (۳)، مصراع چهارم صورت‌بندی مجدد مفهوم بیان‌شده در مصراع سوم است و به‌منظور ایجاد ارتباط میان این دو مصراع، شاعر از گفتمان‌نمای «یعنی» استفاده کرده است.

۴-۱-۲ ترمیم

یکی دیگر از نقش‌هایی که «یعنی» در رابطه با مؤلفه سازماندهی متن می‌پذیرد، ترمیم است. گاهی گوینده یا نویسنده با استفاده از گفتمان‌نمای «یعنی» گفته قبلی خود یا هم‌صحب خود را با جزئیات بیشتر یا با استفاده از مطالب دقیق‌تری عرضه می‌کند تا خواننده دچار بدفهمی نشود یا پرسشی در ذهنش بی‌پاسخ نماند. در این زمینه، مثال (۴) از کتاب *روضه/شهدا* مربوط به سده نهم هجری قمری انتخاب شده است.

۴. آورده‌اند که حضرت ... فرمود که فراگیرید از من مناسک خود را که شاید نبینم شما را بعد از این سال. و منقولست که در خطبه روز عرفه فرمود که از من پرسیده خواهد شد یعنی فردای قیامت از شما خواهند پرسید که محمد (ص) با شما چگونه زندگانی کرد؟ شما در جواب چه خواهید گفت؟ (کاشفی، ۱۳۷۹: ۷۹)

در مثال (۴)، حضرت محمد (ص) در مقام گوینده، گفته قبلی خود را مبنی بر اینکه در روز قیامت از وی پرسش می‌شود، به‌طور کامل اصلاح و بیان می‌کند این خود مردم هستند که در آن روز از آن‌ها پرسش خواهد شد. بنابراین، گوینده با ترمیم آنچه پیش‌تر گفته است، متن را آن‌چنان سازماندهی می‌کند که مطلب بیان‌شده برای مخاطب شفاف‌تر و دقیق‌تر باشد.

گاهی نیز در نقش ترمیم، ما با دو لفظ زبانی متفاوت روبه‌رو هستیم که هریک مفهوم متفاوتی دارند. از این دو لفظ، یکی پیش از «یعنی» و دیگری پس از «یعنی» قرار می‌گیرد؛ اما هر دوی آن‌ها به مرجعی واحد اشاره می‌کنند. به‌بیان دیگر، نویسنده با استفاده از واژه یا عبارتی هم‌مرجع با واژه یا عبارت پیش از «یعنی» به شفاف‌سازی می‌پردازد و منظور از واژه قبل از «یعنی» را به‌گونه‌ای دقیق‌تر بیان می‌کند و به این صورت از ایجاد ابهام در ذهن خواننده جلوگیری می‌کند. در این زمینه، مثال (۵) از کتاب *گلستان* مربوط به سده هفتم هجری قمری انتخاب شده است.

۵. یکی از ملوک عرب رنجور بود در حالت پیری و امید زندگانی قطع کرده که سواری از در درآمد و بشارت داد که فلان قلعه را بدولت خداوند گشادیم و دشمنان اسیر آمدند و سپاه و رعیت آن طرف به جملگی مطیع فرمان گشتند. ملک نفسی سرد برآورد و گفت: این مژده مرا نیست دشمنانم راست یعنی وارثان مملکت. (سعدی، ۱۳۶۱: ۴۶)

در نمونه (۵)، مقصود از «دشمنان» همان «وارثان مملکت» است که اگرچه دو لفظ زبانی با معانی متفاوت هستند، هر دو به یک مرجع اشاره می‌کنند و آن مرجع، افرادی هستند که پس از پادشاه کنونی عرب، در رأس حکومت قرار خواهند گرفت و پادشاه، آن‌ها را دشمن خود می‌داند. در اینجا پادشاه با استفاده از عبارتی که پس از گفتمان‌نمای «یعنی» می‌آورد، منظور خود را از دشمنان به‌گونه‌ای دقیق‌تر بیان می‌کند؛ بنابراین، در مثال بالا «یعنی»، نقش ترمیم دارد.

۴-۱-۳ بیان جمع‌بندی

«بیان جمع‌بندی» یکی دیگر از نقش‌های متنی گفتمان‌نمای «یعنی» محسوب می‌شود. در این نقش، نویسنده با استفاده از «یعنی» مطلب بیان‌شده در جملات قبل را جمع‌بندی می‌کند. در این زمینه، مثال (۶) از کتاب *قابوس‌نامه* مربوط به قرن پنجم هجری قمری انتخاب شده است.

۶. تا توانی هرگز سوگند راست و دروغ مخور و خود را به سوگند خوردن معروف مکن تا اگر وقتی سوگند بایدت خورد

مردمان تو را بدان سوگند راست‌گوی دارند؛ هرچند توانگر باشی و نیک‌نام و راست‌گوی باشی خوشتن از جمله درویشان دان، که بدنام و دروغ‌زن را عاقبت جز درویشی نباشد و امانت را کار بند که امانت را کیمیا زر گفته‌اند و همیشه توانگر زئی، یعنی که امین باش و راست‌گوی که مال همه عام‌امینان راست و راست‌گویان را. (عنصرالمعالی، ۱۳۱۲: ۷۷)

در این مثال، نویسنده ابتدا دربارهٔ راست‌گویی و امانت‌داری سخن می‌گوید؛ سپس با استفاده از «یعنی» جملات قبل را جمع‌بندی و موضوع مطرح‌شده در آن جملات را در قالب جملهٔ نتیجه پس از «یعنی» بیان می‌کند.

۴-۱-۴ ارائه مثال

«ارائه مثال» یکی دیگر از نقش‌های «یعنی» است که به مؤلفهٔ سازماندهی متن مرتبط می‌شود. ارائهٔ مثال دربارهٔ چیزی است که پیش از «یعنی» مطرح شده است. در این زمینه، مثال (۷) از کتاب *عیار دانش* مربوط به قرن دهم هجری قمری انتخاب شده است.

۷. چون بشنوی که بعضی از عارفان خبر از امور غیب دهند، باید که انکار نکنی؛ چه این معنی نیز در قواعد حکمت مبرهن است و بیان این معنی موقوف بر چند قاعده باشد. قاعدهٔ اول: معلوم است که میان قوت‌های بدنی، تجاذب بود، یعنی غضب چون برانگیخته شود، نفس را مشغول کند از شهوت و به عکس؛ و همچنین چون نفس منجذب به سوی حس ظاهری شود، حس باطن از کار باز ایستد و بالعکس. (بهبهانی، ۱۳۷۷: ۴۳۱)

در مثال (۷)، «یعنی» در معنای «به‌عنوان مثال» به کار رفته است. نویسنده در بیان قاعدهٔ اول، درخصوص تجاذب میان قوت‌های بدنی سخن می‌گوید؛ سپس با استفاده از گفتمان‌نمای «یعنی» از برخی از این قوت‌های بدنی همچون غضب و خشم مثال‌هایی ذکر می‌کند و این‌گونه متن را سازماندهی و پیش می‌برد. به بیان دیگر، در این مثال از «یعنی» به‌منظور «ارائه مثال» برای چیزی که پیش‌تر مطرح شده، استفاده شده است.

۴-۱-۵ بیان علت

«بیان علت» یکی دیگر از نقش‌هایی است که گفتمان‌نمای «یعنی» در رابطه با مؤلفهٔ سازماندهی گفتمان کسب می‌کند. در این نقش، «یعنی» بر نوعی رابطهٔ علت و معلولی دلالت می‌کند و با به‌کاررفتن در معنای «زیرا، چون» به بیان علت جملهٔ پیش از خود می‌پردازد. در این زمینه، مثال (۸) از کتاب *تذکرهٔ نصرآبادی* مربوط به قرن یازدهم هجری قمری انتخاب شده است.

۸. من در گرانمایهٔ این نه صدقم من مادر دهر را گرامی خلفم
بر ترز ملک بقدر و عز و شرفم یعنی سگ آستان شاه نجفم
(نصرآبادی اصفهانی، ۱۳۱۷: ۴۰)

در مثال (۸)، با یک رباعی روبه‌رو هستیم که معنی آن را می‌توان این‌گونه بیان کرد: چون من سگ آستان شاه نجف هستم، به این اعتبار هم از فرشته برترم و هم خلف و جانشین مادر دهر هستم و هم در گرانمایه‌ام؛ بنابراین، واژهٔ «یعنی» در این مثال برای بیان علت و در معنای «زیرا» به کار رفته است.

۴-۱-۶ بیان هدف

یکی دیگر از نقش‌های متنی که گفتمان‌نمای «یعنی» کسب کرده است، استفاده از آن برای «بیان هدف» است. گاهی گوینده یا نویسنده برای سازماندهی گفتمان یا متن از «یعنی» برای بیان هدف و مقصود خود استفاده می‌کند. در این زمینه، مثال (۹) از کتاب *داراب‌نامه* مربوط به قرن نهم هجری قمری انتخاب شده است.

۹. شاه سلیم حکم کرد که اول کمان کش بکشد. کمان کش کمان بر سر چنگ آورد و به زور هر چه بیشتر و جهد تمام‌تر آن کمان را بکشید. عرق کرده و سرخ برآمده بدست فرخ‌زاد داد و گفت: ای شاه من این کمان را در جملهٔ شام و عرب گردانیده‌ام هیچکس این کمان مرا نکشید؛ ... اگر این جوان این کمان را بکشد آنچه در این مدت پیدا کرده‌ام بدو بدهم. اگر نتواند مرا چه دهد؟ فرخ‌زاد گفت: من مرد غریبم، این کمان نه از بهر آن می‌کشم که یعنی شجاعت خود به کسی می‌نمایم؛ بلکه از بهر آن می‌کشم که دعوی ترا بشکنم تا دیگر به اندک هنری دعوی نکنی و نام پهلوانان نبری. (بیغمی، ۱۳۳۹: ۶۵)

در مثال (۹)، از گفتمان‌نمای «یعنی» برای بیان هدف استفاده شده است و جملهٔ دارای «یعنی» را می‌توان این‌گونه معنا کرد:

«فرخ‌زاد گفت: من مرد غریبم، این کمان را به این هدف نمی‌کشم که شجاعت خود به کسی بنمایم». همان‌گونه که از معنای جمله نیز برمی‌آید، «یعنی» در این متن در معنای «به این هدف که» به کار رفته است.

۴-۲ نقش‌های ذهنی (مؤلفه نگرش گوینده)

یکی دیگر از نقش‌هایی که گفتمان‌نماها علاوه بر نقش متنی می‌توانند کسب کنند، «نقش ذهنی» است که برپایه نیت‌های گوینده شکل می‌گیرد. همان‌گونه که در بخش‌های قبل نیز اشاره شد، گفتمان‌نماها با قرارگرفتن در شبکه پیچیده موقعیت گفتمان، نقش‌های مختلفی را در رابطه با مؤلفه‌های گوناگون این شبکه به دست می‌آورند که یکی از آن‌ها همان نقشی است که این عناصر زبانی براساس مؤلفه نگرش گوینده کسب می‌کنند. به بیان دیگر، نیت و نگرش گوینده می‌تواند معنای رویه‌ای جدیدی را به گفتمان‌نما بیفزاید که این امر خود، بیانگر درجه بالاتری از دستوری‌شدگی است. پژوهشگران بسیاری همچون شیفرین (۱۹۸۷)، تراگوت و داشر (۲۰۰۲) و برینتون (۲۰۰۸) بر وجود این نقش تأکید کرده‌اند. در بررسی تحول معنایی گفتمان‌نمای «یعنی» در گذر زمان مواردی یافت شد که در آن‌ها از «یعنی» برای بیان تعجب، تأکید بر محتوای یک گفته و بیان نگرش ذهنی گوینده نسبت به اطلاعات موجود یا نسبت به مخاطب و آنچه گفته است، استفاده می‌شود.

۴-۲-۱ بیان تأکید

«بیان تأکید» یکی از نقش‌های ذهنی است که گوینده یا نویسنده با استفاده از «یعنی» بر صدق محتوای جمله قبل تأکید می‌ورزد. در مثال (۱۰) که از کتاب دیداری با / اهل قلم مربوط به قرن چهاردهم هجری قمری انتخاب شده است، گفتمان‌نمای «یعنی» چنین نقشی دارد:

۱۰. هم‌اکنون کتابی انگلیسی پیش روی من است به نام «بهترین شوخی‌ها برای همه موارد» که در آن نیز شوخی‌ها و لطائف برحسب طبقات و موضوع تقسیم و فصل‌بندی شده یعنی درست مطابق همان روشی که فخرالدین علی صفی بیش از چهارصد و پنجاه سال قبل اختیار کرده، آن هم بصورتی بسیار جامع‌تر و بهتر. (یوسفی، ۱۳۵۷: ۳۱۹)

در مثال (۱۰)، نویسنده با استفاده از «یعنی» بر صدق محتوای آن چیزی تأکید می‌کند که پیش از این گفتمان‌نما آورده است. او به این منظور پس از «یعنی» از شخصی نام می‌برد که در فصل‌بندی مطالب از سبکی مشابه سبک مطرح‌شده در جمله قبل برخوردار است. نویسنده با استفاده از «یعنی» بر نوع تقسیم‌بندی مطالب در کتاب بهترین شوخی‌ها برای همه موارد تأکید و بیان می‌کند که تقسیم‌بندی شوخی‌ها و لطائف برحسب موضوع در این کتاب، دقیقاً مطابق روشی است که فخرالدین علی صفی بیش از چهارصد و پنجاه سال پیش به کار می‌برده است. بنابراین، نویسنده این‌گونه توجه مخاطب را به نوع ارائه و فصل‌بندی مطالب در کتاب مذکور جلب می‌کند. نکته دیگر که مفهوم تأکید را در گفتمان‌نمای «یعنی» در مثال فوق تأیید و به‌نوعی این مفهوم را تشدید می‌کند، کاربرد واژه «درست» به‌منزله قید تأکید بعد از «یعنی» است. این واژه بر شدت تأکید گوینده یا نویسنده می‌افزاید.

۴-۲-۲ بیان تعجب

یکی دیگر از نقش‌هایی که گفتمان‌نمای «یعنی» با توجه به مؤلفه نگرش گوینده کسب می‌کند، «بیان تعجب» است. گاهی گوینده یا نویسنده با استفاده از این گفتمان‌نما تعجب خود را از موضوع مطرح‌شده بیان می‌کند یا ممکن است ابراز تعجب وی با ردّ سخن هم‌صحبت خود همراه باشد. در این زمینه، مثال (۱۱) از کتاب سیاحت‌نامه / ابراهیم‌بیگ مربوط به قرن سیزدهم هجری قمری انتخاب شده است.

۱۱. گفتم آقا جان از دیدن همین اوضاع دل من خون گشته. تو مرا به نشان فروشی دلالت مکن. خدای ذلیل کند کسی را که نشان دولت را تا این پایه خوار کرده است. شخص باید تا چه درجه بدگهر و فرومایه باشد که بتواند این ننگ را بر خود هموار کند. نشان فروشی یعنی چه! هرکس عرض و ناموس خود را بفروشد، از آن بهتر است زیرا که آن یکی تعلّق به خودش دارد. (مراغه‌ای، ۱۳۲۳: ۶۴)

حضور گفتمان‌نمای «یعنی» در جمله (۱۱) در کنار واژه «چه»، نگرش گوینده را نشان می‌دهد که بیانگر تعجب است. در این مثال، می‌توان هم‌وقوعی^۱ «یعنی» و «چه» را به‌منزله ابزاری در نظر گرفت که نویسنده از آن، برای بیان تعجب استفاده کرده

است. در اینجا گوینده از اینکه به نشان‌فروشی محکوم شده است، تعجب می‌کند و با ابراز این تعجب و اشاره به این موضوع که فروختن عرض و ناموس خود بهتر از نشان‌فروشی است، مخالفت خود را با این موضوع نشان می‌دهد.

۴-۲-۳ بیان استنباط گوینده از معنای ضمنی مطرح‌شده

کاربرد ذهنی دیگری که از «یعنی» براساس داده‌های موردبررسی به دست آمد، «بیان استنباط گوینده از یک معنای ضمنی» است. در این کاربرد، گوینده از گفتمان‌نمای «یعنی» برای بیان استنباط و نتیجه‌گیری خود از مطالب مطرح‌شده استفاده می‌کند و این‌گونه نگرش ذهنی خود را درباره اطلاعات مطرح‌شده بیان می‌کند. در این زمینه، مثال (۱۲) از کتاب سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ مربوط به قرن سیزدهم هجری قمری انتخاب شده است.

۱۲. «دیدم یکی دیگر از مسافریں بدقت تمام متوجه حالت من و سخنان منست. پرسید: همشهری، شما کجایی هستی؟ گفتم: اینجا. گفت: یعنی مرندی؟ گفتم: نه ایرانی هستم» (مراغه‌ای، ۱۳۳۳: ۱۸۷).

در این مثال، گوینده برداشت خود را از تضمینی که شنونده او در جمله ماقبل به کار برده است، آشکارا بیان می‌کند که البته شنونده، برداشت گوینده را رد می‌کند. به بیان دقیق‌تر، زمانی که گوینده از مخاطب خود می‌پرسد که او اهل کجاست، هم‌صحبت وی با بیان جمله «اینجایی» به این پرسش به صورت ضمنی پاسخ می‌دهد و آشکارا نام وطن خود را به زبان نمی‌آورد. در ادامه، گوینده با استفاده از «یعنی» استنباط خود را از تضمینی که مخاطبش در نوبت خود مطرح کرده است به زبان می‌آورد و با بیان اینکه «پس شما اهل مرند هستید»، برداشت خود را علنی می‌سازد. سپس شنونده برداشت و تعبیر وی را رد و اظهار می‌کند که «او یک ایرانی است».

۴-۳ نقش‌های بیناذهنی (مؤلفه تعامل گوینده و شنونده)

علاوه بر نقش‌های متنی و ذهنی که در بخش‌های پیشین به آن‌ها پرداخته شد، می‌توان به نقشی دیگر با عنوان «بیناذهنی» اشاره کرد که براساس مؤلفه تعامل میان گوینده و شنونده شکل می‌گیرد. این نوع نقش‌ها بر نیازهای ارتباطی مخاطب تمرکز می‌کنند. قسکواری^۱ و دیگران (۲۰۱۲) نقش‌های بیناذهنی را به منزله مفهومی مستقل از نقش‌های ذهنی در نظر می‌گیرند و باتوجه به مفهوم «توجه مشترک»^۲ دیسل^۳ (۲۰۰۶) و رویکرد تراگوت (۱۹۸۲) درباره بیناذهنی بودن، این نقش‌ها را به سه دسته بیناذهنی نگرشی^۴، واکنشی^۵ و متنی تقسیم می‌کنند. نقش‌های بیناذهنی نگرشی به آن دسته از معانی اطلاق می‌شود که تصور گوینده از ارتباطش با مخاطب را رمزگذاری می‌کند. به عنوان مثال، در این نقش، گوینده به وجهه اجتماعی مخاطب و خواسته‌های او توجه می‌کند و معمولاً در پی حفظ وجهه مخاطب است یا اینکه برای حفظ روابط دوسویه با هم‌صحبت خود تلاش می‌کند.

دسته دوم، معانی بیناذهنی واکنشی هستند که شنونده در پاسخ به گفته هم‌صحبت خود، یک کنش گفتاری^۶ یا یک رفتار خاص را از خود نشان می‌دهد. به بیان دیگر، در این نوع معنا گوینده واکنشی را از مخاطب خود طلب می‌کند که این واکنش ممکن است کلامی یا غیرکلامی باشد و این‌گونه به استمرار گفتمان در حال شکل‌گیری کمک می‌کند. گروه سوم، نقش‌های بیناذهنی متنی هستند؛ این گروه، آن دسته از معانی را شامل می‌شود که در آن‌ها توجه گوینده به سمت هدایت تعبیر شنونده نسبت به بخش‌های خاصی از گفتمان یا متن است. به بیان دقیق‌تر، گاهی گوینده کانون توجه مشترکی میان خود و مخاطبش ایجاد می‌کند و بخش‌های خاصی از گفتمان یا متن را در آن کانون توجه مشترک قرار می‌دهد تا این‌گونه، مخاطب خود را به این سمت هدایت کند که بخش مذکور، در تعبیر گفته بسیار بااهمیت است. گوینده با این روش، بر بخش واقع‌شده در کانون توجه مشترک میان خود و مخاطب تأکید می‌ورزد؛ بنابراین، می‌توان گفت که این دسته از نقش‌های بیناذهنی با نقش ذهنی «بیان تأکید» هم‌پوشانی دارد (قسکواری و دیگران، ۲۰۱۲).

در پژوهش حاضر، هنگام بررسی تحول معنایی گفتمان‌نمای «یعنی» در گذر زمان، نمونه‌هایی از کاربرد این گفتمان‌نما در

1. L. Ghesquiere
2. joint attention
3. H. Diessel
4. attitudinal
5. responsive
6. speech act

معانی بینادهنی نیز یافت شد. در این زمینه، مثال (۱۳) از کتاب طوطی‌نامه مربوط به قرن هشتم و مثال (۱۴) از کتاب داراب‌نامه مربوط به قرن نهم انتخاب شده‌اند.

۱۳. درین شهر رسمی است که عروس را خالی، بعد از فراغ جلوت، در فلان مشهد فرستند. بیا تا من و تو در آن مشهد رویم و گوشه‌ای بنشینیم. باشد که او را وداعی توانیم کرد و به نظر بازپسین از دور توانیم دید. چنان کردند و در آن مشهد گوشه‌ای بگرفتند. ایاز گفت: ای سالم، یعنی محموده بدان عهد قدیم خواهد رفت و از من او را یاد خواهد بود؟ و یا با یار نو خوش خواهد شد و از من نسیاً منسیاً خواهد گردانید؟ سالم گفت: نتوان دانست. (نخشی، ۱۳۷۲: ۲۷۹)

در مثال (۱۳)، «یعنی» به معنای «آیا تو فکر می‌کنی که ...» است. در اینجا گوینده (ایاز) در حالی که با دوست خود در گوشه‌ای در انتظار دیدن عروس که معشوقه وی بوده، نشسته است، پرسشی به ذهنش خطور می‌کند و با طرح آن پرسش و استفاده از «یعنی» در ابتدای آن، واکنشی را از مخاطب خود طلب می‌کند و منتظر پاسخ وی است. به این دلیل، گفتمان‌نمای «یعنی» در مثال (۱۳)، نقش بینادهنی واکنشی دارد.

۱۴. بهمن زرین‌کلاه کرد، شخصی را دید بغایت عظیم‌نهاد، بر پشت شیری سوار شده، و تازیانه‌ای از مار در دست گرفته، نعره بر بهمن زرین‌کلاه زد که ای فرومایه، جهان را به دست شما داده‌اند تا هر چه خواهید کنید؟ یعنی گمان دارید که در عالم کسی نباشد که جواب شما بگوید؟ راست بگو که نامت چیست؟ بهمن زرین‌کلاه بترسید، گفت: مرا نام بهمن زرین‌کلاهست. تو کیستی بدین شکل و شمایل؟ (بیغمی، ۱۳۳۹: ۶۴۹)

در مثال (۱۴) نیز گوینده با به کار بردن «یعنی» در ابتدای جمله پرسشی، قصد دارد از مخاطب خود پاسخ و واکنشی دریافت کند؛ بنابراین، «یعنی» در اینجا نقش بینادهنی واکنشی دارد. از طرفی، گوینده می‌توانست به جای طرح یک پرسش به همراه «یعنی»، از یک جمله خبری استفاده کند و بگوید: «در عالم کسانی هستند که جواب شما را بگویند»؛ اما استفاده از جمله پرسشی را به جمله خبری ترجیح داده است. این کار، از یک سو، میزان بینادهنی بودن گفته او را بیشتر می‌کند؛ از سوی دیگر، میزان تهدید کردن مخاطب در جمله پرسشی به مراتب کمتر از جمله خبری است؛ بنابراین، گوینده از به کار بردن «یعنی» در ابتدای جمله پرسشی، به عنوان راهبردی برای حفظ وجهه مخاطب و کاهش تهدید وی استفاده کرده است. از این نظر، گفتمان‌نمای «یعنی» از نقش بینادهنی نگرشی نیز برخوردار است. علاوه بر این، گوینده با قراردادن جمله پس از «یعنی» در کانون توجه مشترک خود و مخاطبش، موضوع مطرح شده در آن جمله را برجسته می‌کند و بر اهمیت آن تأکید می‌ورزد که این نیز تأییدگر وجود نقش بینادهنی متنی در مثال (۱۴) است. بنابراین، در این مثال، «یعنی» هر سه نقش بینادهنی واکنشی، نگرشی و متنی را دارد.

۴-۴ نگاهی به تحول «یعنی» در گذر یازده قرن

همان گونه که مشاهده شد «یعنی» پس از کاربردی شدن و انتقال به موقعیت گفتمان، از معنای گزاره‌ای خود فاصله می‌گیرد و معانی کاربردشناختی کسب می‌کند. برای شفاف‌سازی بیشتر، بسامد وقوع این گفتمان‌ها در هریک از این معانی در گذر زمان و طی قرون مختلف در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول (۲). بسامد وقوع «یعنی» در انواع معانی متنی، ذهنی، بینادهنی و بینادهنی

صورت‌بندی مجدد	ترمیم	جمع‌بندی	معنای متنی				معنای بینادهنی - بینادهنی	معنای بینادهنی
			ارائه مثال	بیان علت	بیان هدف	معنای ذهنی		
قرن ۴	۳۲	۱۴						
قرن ۵	۱۵	۱۴						
قرن ۶	۲۰۵	۱۳۵						
قرن ۷	۹	۴					۱	
قرن ۸	۳۶	۲۵					۱	
قرن ۹	۲۳	۳۲					۵	
قرن ۱۰	۹۸	۳۴					۲	
قرن ۱۱	۲۵	۸						
قرن ۱۲	۱۱	۵۲						
قرن ۱۳	۲۲	۱۸					۲	
قرن ۱۴	۳۳	۳۰					۱	

باتوجه‌به داده‌های جدول (۲)، مشخص است که گفتمان‌نمای «یعنی» در قرن‌های چهار، پنج و شش فقط از معانی متنی برخوردار بوده است. پس از آن، در قرن هفتم، نخستین مورد از کاربرد «یعنی» در نقش ذهنی-بیناذهنی^۱ مشاهده می‌شود. اکنون این پرسش مطرح می‌شود: آیا در قرن هفتم نقش ذهنی وجود نداشته است؟ در پاسخ بایست گفت وجود نقش ذهنی-بیناذهنی را می‌توان در درجهٔ نخست به نقش ذهنی ربط داد. به بیان دیگر، نمی‌توان تصور کرد که در قرن هفتم نقش ذهنی-بیناذهنی بدون وجود نقش ذهنی شکل گرفته باشد؛ زیرا وجود معنای بینابینی ذهنی-بیناذهنی در این قرن، وجود معنای ذهنی را از پیش می‌انگارد. این موضوع دربارهٔ قرن هشتم نیز صدق می‌کند و وجود معنای ذهنی-بیناذهنی در این قرن، مَهر تأییدی بر وجود معنای ذهنی است. نکتهٔ درخور توجه دیگر، ظهور نخستین معنای بیناذهنی در قرن هشتم است. همان‌گونه که در جدول (۲) نیز نشان داده شده است، پس از اولین مورد کاربرد «یعنی» در معنای ذهنی-بیناذهنی در قرن هفتم، نخستین ظهور این گفتمان‌نما در نقش بیناذهنی در قرن هشتم مشاهده می‌شود. این امر علاوه‌بر آنکه شاهی برای تأیید طیف معنایی موردنظر (متنی < ذهنی < بیناذهنی) در این پژوهش است، این موضوع را تأیید می‌کند که معنای بیناذهنی پس از معناهای ذهنی، به بیان دقیق‌تر، پس از نقش‌های بینابینی ذهنی-بیناذهنی شکل می‌گیرند.

بنابر آنچه تاکنون گفته شد می‌توان ادعا کرد معانی متنی، نخستین معناهای کاربردی هستند که گفتمان‌نمای «یعنی» در طول زمان کسب کرده است و پس از معانی متنی، معانی ذهنی پدید آمده‌اند. اما اگرچه تا پیش از قرن هفتم درمیان داده‌های پژوهش، معنای بیناذهنی وجود نداشته‌اند، نمی‌توان با قطعیت گفت که این معانی بعد از معناهای ذهنی شکل گرفته‌اند. این امر را این‌گونه می‌توان تبیین کرد که معانی ذهنی زمانی آشکار می‌شوند که گوینده یا نویسنده نگرش خود را بیان می‌کند. بیان نگرش الزاماً به مخاطب بلافصل نیازی ندارد و نویسنده در نوشتار نیز می‌تواند بدون وجود مخاطب بلافصل، یعنی خواننده، نگرش خود را بیان کند. بنابراین، از قرن چهارم تا ششم نیز اگر نویسنده ضرورتی ناخودآگاه برای کاربرد «یعنی» در معانی ذهنی احساس می‌کرده است، امکان این نوع کاربرد برای او فراهم بوده است؛ ولی تا آنجا که به داده‌های پژوهش مربوط می‌شود، این اتفاق رخ نداده است. از این‌رو، نبود نمونه‌های دال بر نقش‌های ذهنی در متون موردبررسی تا قرن هفتم به احتمال زیاد به این دلیل است که ابتدا نقش‌های متنی سپس نقش‌های ذهنی پدید آمده‌اند. اما درخصوص ظهور معنای بیناذهنی پس از معانی ذهنی، نمی‌توان با قطعیت سخن گفت؛ زیرا نقش‌های بیناذهنی عمده‌تاً براساس نیازهای یک مخاطب بلافصل شکل می‌گیرند. ظهور معنای بیناذهنی «یعنی» نیز به حضور یک تولیدکننده و یک دریافت‌کننده بلافصل نیاز دارد. این وضعیت نیز یا در زبان گفتار روی می‌دهد یا در نوشتارهایی که گفت‌وگویی را انعکاس می‌دهند؛ اما متون موردبررسی در این پژوهش، همه متون نوشتاری بوده‌اند و فقط برخی از آن‌ها، دارای گفت‌وگو هستند. بنابراین، چگونه می‌توان از ظهور معنای بیناذهنی پس از معانی ذهنی سخن گفت؟

پرسش فوق را از دو منظر می‌توان پاسخ داد: نخست اینکه می‌توان دربارهٔ شکل‌گیری معنای بیناذهنی پس از معانی ذهنی، به نورا (۱۳۹۴) اشاره کرد. او پس از بررسی تحول معنایی گفتمان‌نمای «حالا» در زبان فارسی عامیانه اظهار می‌کند که تحول این گفتمان‌نما در زبان فارسی گفتاری، طیف معنایی پیشنهادی تراگوت و داشر (۲۰۰۲) را تأیید می‌کند؛ البته نورا به انتهای طیف مذکور، معنای پیش‌انگاشتی را می‌افزاید. بنابراین، نتیجهٔ پژوهش وی نشان می‌دهد که درخصوص گفتمان‌نمای «حالا» نیز معنای بیناذهنی پس از معانی ذهنی در زبان گفتار شکل گرفته‌اند. دوم آنکه تراگوت و داشر (۲۰۰۲) بر این باورند که عناصر زبانی در مسیرهای پیش‌بینی‌پذیر، دچار تغییر معنایی منظمی می‌شوند. این تغییرات، گرایش‌های همگانی برای تغییر معنا در زبان‌های مختلف را نشان می‌دهند؛ بنابراین، نظم حاکم بر این تغییرات معنایی در زبان‌های مختلف، در فرایندهای ارتباطی و شناختی مشابهی ریشه دارد. از این‌رو، نگارندگان این سطور باور دارند که ترتیب تاریخی «معنای متنی < معنای ذهنی < معنای بیناذهنی» برآمده از ترتیب احتمالاً ذاتی سازوکارهای مفهوم‌سازی دخیل در شکل‌گیری این معانی است. به بیان دیگر، از آنجاکه فرایندهای شناختی و مفهومی نهفته در پس هریک از این معانی با ترتیب ذاتی مشخصی روی می‌دهند، هریک از معانی متنی، ذهنی و بیناذهنی که حاصل فرایندهای شناختی مذکور هستند نیز بایستی در جای خود و به ترتیبی که در طیف فوق آمده است، شکل گرفته باشند.^۲ به این دلیل، می‌توان نتیجه گرفت که معنای بیناذهنی پس از معانی ذهنی شکل گرفته‌اند. پس باتوجه‌به داده‌های

۱. منظور از نقش ذهنی-بیناذهنی در این پژوهش، آن دسته از موارد وقوع «یعنی» است که در آن‌ها این گفتمان‌نما هم‌زمان از هر دو معنای ذهنی و بیناذهنی برخوردار است.

۲. پرداختن به جزئیات این استدلال، مفصل است و در قالب مقاله حاضر نمی‌گنجد. از این‌رو، نگارندگان در مقاله‌ای مجزا به آن خواهند پرداخت.

پژوهش و نکات و استدلال‌های فوق می‌توان گفت که به احتمال بسیار زیاد طیف ذهنی‌شدگی تراگوت و داشر (۲۰۰۲) درخصوص گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی نیز تأیید می‌شود.

نکته شایان ذکر دیگر درباره نقش‌های بیناذهنی «یعنی»، بسامد وقوع آن است. همان‌گونه که جدول (۲) گویای آن است، تعداد وقوع «یعنی» در نقش‌های بیناذهنی در مقایسه با دیگر نقش‌ها کمتر است. دلیل این امر این است که منبع گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر متون نوشتاری است. نقش‌های بیناذهنی با تمرکز بر نیازهای ارتباطی مخاطب و براساس تعامل میان گوینده و شنونده به وجود می‌آیند. این مشخصه، از ویژگی‌های اصلی زبان گفتاری و محاوره‌ای به شمار می‌رود که در آن، حضور مشارکین در کلام امری ضروری است؛ اما در زبان نوشتار، نویسنده متن خود را باتوجه به موضوع آن برای گروهی از مخاطبان فرضی می‌نویسد. در زمان نوشتن، تعاملی میان نویسنده و مخاطب وجود ندارد که در نتیجه آن، معنای بیناذهنی شکل بگیرد. در صورتی در زبان نوشتار با معنای بیناذهنی روبه‌رو خواهیم بود که نویسنده متون محاوره‌ای بنویسد. به بیان دیگر، اگر نویسنده با انتخاب شخصیت‌هایی برای داستان یا متن خود، رویدادها را از زبان آن شخصیت‌ها بازگو کند، تعاملی که لازمه شکل‌گیری معنای بیناذهنی است، میان آن شخصیت‌ها در قالب زبان نوشتار به وجود خواهد آمد؛ در این صورت، معنای بیناذهنی در زبان نوشتار نیز یافت خواهند شد. از آنجاکه متون منتخب برای انجام پژوهش حاضر چندان دارای گفت‌وگو نبوده، بسامد معنای بیناذهنی زیاد نبوده است. در زبان نوشتار برخلاف زبان گفتار، نویسنده هنگام نوشتن، بر متن و سازماندهی آن متمرکز می‌شود؛ به این دلیل، در پژوهش حاضر نیز درمیان سه نقش متنی، ذهنی و بیناذهنی، بالاترین بسامد به نقش‌های متنی اختصاص دارد.

نکته جالب توجه دیگر درباره «یعنی» این است که این گفتمان‌نما انواع مختلف معنای متنی را به یکباره کسب نکرده است و ابتدا آن دسته از معنای متنی در این گفتمان‌نما شکل گرفته‌اند که پیوند نزدیک‌تری با معنای گزاره‌ای این واحد زبانی دارند. درمیان معنای متنی، «یعنی» در نقش صورت‌بندی مجدد بیشترین نزدیکی را به معنای گزاره‌ای دارد؛ زیرا معنای آن چیزی را که پیش از «یعنی» آمده است، بدون هیچ کم‌وکاستی و تنها با صورتی دیگر بیان می‌کند. پس از صورت‌بندی مجدد، «ترمیم» نزدیک‌ترین نقش به معنای گزاره‌ای «یعنی» است. در نقش ترمیم نیز گفتمان‌نمای «یعنی» به دو روش معنای آن چیزی را که پیش از آن آمده است، شفاف می‌سازد: با ارائه اطلاعات دقیق‌تر درباره آنچه پیش از «یعنی» آمده است یا با استفاده از واژه یا عبارتی هم‌مرجع با واژه یا عبارت پیش از آن. از این رو، صورت‌بندی مجدد و ترمیم، نخستین نقش‌های متنی هستند که «یعنی» کسب کرده است. به دلیل ارتباط نزدیک این دو نقش متنی با معنای گزاره‌ای «یعنی»، بسامد وقوع این گفتمان‌نما در این دو نقش (۸۷۵)، با اختلاف زیادی به مراتب بیشتر از بسامد وقوع آن در دیگر نقش‌های متنی (۳۰) است. پس از این دو نقش، در سده پنجم این گفتمان‌نما در یک نقش متنی جدید ظاهر می‌شود و آن استفاده از «یعنی» برای بیان جمع‌بندی است. از لحاظ بسامد وقوع، این نقش پس از نقش‌های متنی صورت‌بندی مجدد و ترمیم، با فاصله زیادی در جایگاه سوم قرار می‌گیرد. علت کاهش شدید بسامد «یعنی» در نقش «بیان جمع‌بندی» را این‌گونه می‌توان تبیین کرد که به یکباره شاهد نقشی هستیم که در مقایسه با صورت‌بندی مجدد و ترمیم، فاصله زیادی با معنای گزاره‌ای «یعنی» دارد. در نقش بیان جمع‌بندی، «یعنی» از صورت‌بندی مجدد یا ترمیم آنچه پیش از آن آمده است، فراتر می‌رود و چکیده‌ای از مطالب پیش از خود را در قالب یک جمع‌بندی بیان می‌کند. درنهایت، سه نقش متنی ارائه مثال، بیان علت و بیان هدف باقی می‌ماند. اگرچه بسامد وقوع دو نقش بیان علت و بیان هدف در مقایسه با ارائه مثال بیشتر است؛ به لحاظ ترتیب قرارگیری، ارائه مثال قبل از دو نقش بیان علت و بیان هدف قرار می‌گیرد. دلیل آن است که از یک سو، نقش ارائه مثال در مقایسه با سه نقش متنی قبل (صورت‌بندی مجدد، ترمیم، بیان جمع‌بندی) از معنای گزاره‌ای «یعنی» فاصله بیشتری گرفته است. در این نقش، از «یعنی» برای ذکر یک مثال درباره آنچه پیش از این گفتمان‌نما آمده است، استفاده می‌شود و این‌گونه ماقبل «یعنی» شفاف‌سازی می‌شود. چنین کاربردی به نسبت سه نقش متنی قبل، کمترین شباهت را به معنای گزاره‌ای «یعنی» دارد؛ بنابراین، «ارائه مثال» پس از نقش‌های صورت‌بندی مجدد، ترمیم و بیان جمع‌بندی قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، دو نقش بیان علت و بیان هدف از نظر ماهیتی با دیگر نقش‌های متنی «یعنی» بسیار تفاوت دارند. برخلاف نقش‌های متنی دیگر که دقیقاً به شفاف‌سازی آنچه پیش از «یعنی» آمده است، می‌پردازند، در دو نقش بیان علت و بیان هدف، شفاف‌سازی رابطه میان مابعد و ماقبل «یعنی» مشاهده می‌شود. جالب آنکه همین نکته یکی از وجوه تشابه این دو نقش

به معانی ذهنی نیز هست. همچنین در دو نقش بیان علت و بیان هدف، ردّی از بیان نگرش نیز وجود دارد؛ به این دلیل، این دو نقش، دو جایگاه آخر در میان نقش‌های متنی را اشغال می‌کنند و در این حالت، در فاصله نزدیک‌تری با نقش‌های ذهنی قرار می‌گیرند. نقش ارائه مثال نیز علی‌رغم برخورداری از بسامد کمتر در مقایسه با بیان علت و بیان هدف، در جایگاه پیش از این دو نقش واقع می‌شود.

در نهایت، از آنچه گفته شد می‌توان به این نتیجه رسید که ابتدا گفتمان‌نمای «یعنی» معنایی غیر گزاره‌ای کسب می‌کند. به بیان دیگر، بنابر استدلال هاینه (۲۰۱۳) درباره گفتمان‌نماها، «یعنی» در نتیجه کاربرد‌ی‌شدگی، از دستور جمله به دستور معترضه «انتقال» می‌یابد؛ سپس دستوری می‌شود و هرچه بیشتر و بیشتر از معنای اولیه گزاره‌ای خود فاصله می‌گیرد. اگر دستوری‌شدگی را همانند پیوستاری در نظر بگیریم، گفتمان‌نمای «یعنی» با آغاز حرکت خود در مسیر دستوری‌شدگی، در سده‌های چهار، پنج و شش هنوز در قسمت‌های ابتدایی این پیوستار یا هنوز در مراحل اولیه فرایند دستوری‌شدگی قرار دارد. با گذر زمان و کسب معانی جدید، این گفتمان‌نما هرچه بیشتر در مسیر دستوری‌شدگی پیش می‌رود و دستوری و دستوری‌تر می‌شود.

۵- نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف مطالعه در زمانی «یعنی» و بررسی معانی متفاوتی انجام شد که این واحد زبانی می‌تواند بر عهده بگیرد. متعارف‌ترین نقشی که فارسی‌زبانان از «یعنی» می‌شناسند، استفاده از این واژه برای بیان معنای گزاره‌ای است. در چنین کاربردی، «یعنی» در معنای «بدین معناست که ...، چنین معنا می‌دهد که...» به کار می‌رود و معنای گزاره‌ای واژه یا عبارت پیش از خود را بیان می‌کند. از طرفی، با بررسی تحول «یعنی» مشخص شد که نقش یادشده تنها نقشی نیست که این عنصر زبانی می‌تواند عهده‌دار شود، بلکه در بسیاری موارد «یعنی» با قرار گرفتن در موقعیت گفتمان و در تعامل با مؤلفه‌های مختلف موقعیت گفتمان می‌تواند نقش‌های متفاوتی در زمینه سازماندهی متن، بیان نگرش گوینده یا با توجه به نیازهای مخاطب کسب کند. از این نظر، معانی کاربردشناختی «یعنی» به ترتیب به سه دسته معانی متنی، ذهنی و بیناذهنی تقسیم می‌شوند. بررسی داده‌های در زمانی نشان می‌دهد که این معانی، خود، انواع مختلفی دارند. معنای متنی این موارد را شامل می‌شود: «صورت‌بندی مجدد»، «ترمیم»، «بیان جمع‌بندی»، «ارائه مثال»، «بیان علت» و «بیان هدف». نقش ذهنی نیز به سه دسته تقسیم می‌شود: «بیان تأکید»، «بیان تعجب» و «بیان استنباط گوینده از معنای ضمنی مطرح‌شده». معنای بیناذهنی نیز به سه دسته «نگرشی»، «واکنشی» و «متنی» تقسیم می‌شود.

نخستین معنای کاربردشناختی که «یعنی» در طول زمان کسب می‌کند، معانی متنی است؛ پس از آن، معانی ذهنی و در نهایت، معانی بیناذهنی در گفتمان‌نمای «یعنی» شکل می‌گیرند؛ این موضوع، طیف معنایی پیشنهادی تراگوت و داشر (۲۰۰۲) (معنای متنی <ذهنی> بیناذهنی) را تأیید می‌کند. نکته مهم این است که گفتمان‌نمای «یعنی» با اکتساب این معانی جدید، هرچه بیشتر از معنای گزاره‌ای خود فاصله می‌گیرد و در مسیر دستوری‌شدگی به سمت جلو حرکت می‌کند. به بیان دقیق‌تر، حرکت «یعنی» از معنای متنی به سمت معانی ذهنی سپس بیناذهنی، به معنای دستوری‌شدن هرچه بیشتر این واحد زبانی است.

منابع

- ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق) (۱۳۶۳). *اسرارالتوحید*. تهران: علمیه اسلامیة.
- ابن بلخی (۱۳۸۵). *فارسانامه*. به تصحیح گای لیسترانج و رینولد آلن نیکلسون. تهران: اساطیر.
- استرآبادی، محمدمهدی بن محمدنصیر (۱۳۹۰). *تاریخ جهانگشای نادری*. به تصحیح میترا مهرآبادی. تهران: دنیای کتاب.
- بلعمی، ابوعلی (۱۳۵۳). *تاریخ بلعمی*. به تصحیح محمدتقی بهار. تابش.
- بهبهانی، علی نقی بن احمد (۱۳۷۷). *عیار دانش*. به تصحیح سید علی موسوی بهبهانی. تهران: بنیان.
- بیغمی، محمد (۱۳۳۹). *داراب‌نامه*. به تصحیح ذبیح‌الله صفا. تهران: نگاه ترجمه و نشر کتاب.
- تسوجی تبریزی، عبدالطیف (۱۳۸۳). *هزار و یک شب*. تهران: هرمس.
- ذوقدارمقدم، رضا؛ دبیرمقدم، محمد (۱۳۸۱). مقایسه نقش‌نمای «but» در زبان انگلیسی با نقش‌نمای «اما» در زبان فارسی. *نشریه پژوهش ادبیات معاصر جهان*، ۷(۱۲)، ۷۶-۵۵.

- زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۷۹). تاریخ در ترازو. تهران: امیرکبیر.
- سعدی، مصلح بن عبدالله (۱۳۶۱). گلستان. به اهتمام محمدعلی فروغی. تهران: امیرکبیر.
- شاملو، ولیقلی بن داودقلی (۱۳۷۱). قصص الخاقانی. به تصحیح سید حسن سادات ناصری. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات.
- شوشتری، نورالله (۱۳۷۷). مجالس المؤمنین. تهران: اسلامیة.
- طبری، محمد بن جریر (۱۳۴۴). ترجمه تفسیر طبری. به تصحیح حبیب یغمائی. تهران: توس.
- عباسی، سیده مرضیه؛ خرمایی، علیرضا؛ مولودی، امیرسعید (۱۴۰۰). بررسی تاریخی شکل‌گیری گفتمان‌نمای «یعنی» در زبان فارسی براساس چارچوب کاربردی‌شدگی هاینه. مجله زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ۱۳(۱)، ۲۱۳-۲۴۷.
- عموزاده، محمد؛ نورا، اعظم (۱۳۹۳). دستوری‌شدن تسلسلی عبارت «یعنی» ازمنظر دستور گفتمان. نشریه پژوهش‌های زبانی، ۵(۱)، ۷۵-۹۴.
- عنصرالمعالی، کیکاوس (۱۳۱۲). قابوس‌نامه. به قلم سعید نفیسی. تهران: مجلس
- عوفی، سدیدالدین محمد (۱۳۲۴). جوامع‌الحکایات و لوامع‌الروایات. به کوشش محمدتقی بهار. وزارت فرهنگ.
- غزالی طوسی، محمد (۱۳۸۰). کیمیای سعادت. به کوشش حسین خدیو جم. تهران: علمی و فرهنگی.
- فراهی، میرزا برخوردار (۱۳۲۶). محبوب‌القلوب مشهور به شمس و قهقهه. کتابخانه بارانی (چاپ رنگین).
- کاشفی، حسین بن علی (۱۳۷۹). روضه‌الشهداء. به تصحیح عبدالرحیم عقیقی بخشی. قم: نوید اسلام.
- مقدم کیا، رضا (۱۳۸۳). «بعد» نقش‌نمای گفتمان در زبان فارسی. نشریه نامه فرهنگستان، ۶(۳)، ۸۱-۹۸.
- مراغه‌ای، زین‌العابدین (۱۳۲۳). سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ. فردوسی.
- مستوفی قزوینی، حمدالله (۱۳۳۹). تاریخ‌گزیده. به تصحیح عبدالحسین نوایی. تهران: امیرکبیر.
- نخشب، ضیاءالدین (۱۳۷۲). طوطی‌نامه. به تصحیح فتح‌الله مجتبائی و غلام‌علی آریا. تهران: منوچهری.
- نصرآبادی اصفهانی، میرزا محمدطاهر (۱۳۱۷). تذکره نصرآبادی. تهران: ارمغان.
- نغزگوی کهن، مهرداد (۱۳۹۸). تغییر نقش دستوری واژه «تازه» در زبان فارسی. نشریه نامه فرهنگستان، ۱۷(۳)، ۴۱-۵۹.
- نغزگوی کهن، مهرداد؛ مشکین‌فام، مهرداد (۱۳۹۸). از دستوری‌زدایی تا کاربردی‌شدگی سیر تحول کلمه نقشی «پس» در فارسی. نشریه فرهنگ‌نویسی (ویژه‌نامه فرهنگستان)، ۱۴(۱)، ۷۴-۱۰۰.
- نورا، اعظم (۱۳۹۴). بررسی چندنقشی‌بودن هم‌زمانی نقش‌نمای گفتمانی «حالا» ازمنظر (بین)ذهنی‌شدگی. پژوهش‌های زبانی، ۶(۲)، ۱۲۱-۱۴۰.
- یوسفی، غلامحسین (۱۳۵۷). دیداری با اهل قلم. مشهد: دانشگاه فردوسی.

References

- Abbasi, S. M., Khormaei, A., & Moloodi, A. (2021). A diachronic study on the development of the Persian discourse marker "ya'ni" based on Heine's pragmaticalization framework. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 13(1), 213-247. <https://doi.org/10.22067/jlkd.2021.70622.1035> (in Persian)
- Aijmer, K., & Vandenbergen, A. (2011). Pragmatic markers. In J. Ziunkowski, J. Ostman & J. Verschuren (Eds.), *Discursive pragmatics* (pp. 223-243). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Amouzadeh, M., & Noora, A. (2014). Cyclic grammaticalization of Ya'ni from the perspective of discourse grammar. *Journal of Language Research*, 5(1), 75-94. <https://doi.org/10.22059/jolr.2014.52661> (in Persian)
- Aufi, S. M. (1945). *Jameem al-Hakayat and Luwaam al-Rawiyat (A collection of stories and glimpses of retellings)* (M. T. Bahar, Ed.). Tehran: Ministry of Culture. (In Persian)
- Balami, A. A. (1974). *Balami's history* (M. Bahar, Ed.). Tabesh. (In Persian)
- Begami, M. (1960). *Darabname* (Z. Safa, Ed.). Tehran: Book Translation and Publishing Company. (In Persian)
- Behbahani, A. A. (1998). *Ayar danesh* (S. A. Mousavi Behbahani, Ed.). Tehran: Bonyan. (In Persian)
- Brinton, L. J. (2008). *The comment clause in English: Syntactic origins and pragmatic development*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511551789>

- Claridge, C., & Arnovick, L. (2010). Pragmaticalisation and discursisation. In A. Jucker & I. Taavitsainen (Eds.), *Historical pragmatics* (pp. 92–165). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Diessel, H. (2006). Demonstratives, joint attention and the emergence of grammar. *Cognitive Linguistics*, 17(4), 463–489. <http://dx.doi.org/10.1515/COG.2006.015>
- Estrabadi, M. B. M. (2011). *The history of Naderi's worldview* (M. Mehrabadi, Ed.). Tehran: The World of Books. (In Persian)
- Farahi, M. B. (1947). *Mahbub al-qulub or shamseh and gaghehe*. Barani Librari (Rangin). (In Persian)
- Ghazali Toosi, M. (2001). *Alchemy of happiness* (H. Khadiv Jam, Ed.). Tehran: Scientific and Cultural. (In Persian)
- Ghesquiere, L., Brems, L., & Velde, F. (2012). Intersubjectivity and intersubjectification: Typology and operationalization. *Journal of English Text Construction*, 5(1), 128–152. <http://dx.doi.org/10.1075/etc.5.1.07ghe>
- Heine, B. (2013). On discourse markers: Grammaticalization, pragmaticalization, or something else? *Linguistics*, 51(6), 1205–1247. <https://doi.org/10.1515/ling-2013-0048>
- Ibn Babouyeh, M. A. (Sheikh Sadough) (1984). *Secrets of tawheed*. Tehran: Islamic Scientific. (In Persian)
- Ibn Balkhi (2006). *Farsname* (G. Lesnaring & R. Nicholson, Eds.). Tehran: Asatir. (In Persian)
- Kashfi, H. A. (2000). *Rawdat al-shohada* (A. R. Aqighi Bakshaishi, Ed.). Qum: Navid Islam. (In Persian)
- Kuteva, T. (2012). On the cyclic nature of grammaticalization. In L. Ik-Hwan, K. Young-se, K. Kyoung-Ae, K. Kee-Ho, R. Il-Kon, K. Seong-Ha, K. Jin-Hyung, L. Hyo Young, K. Ki- Jeong, K. Hye-Kyung & A. Sung-Ho (Eds.), *Issues in English linguistics* (pp. 50–67). Seoul: Hankookmunhwasa.
- Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maragheei, Z. A. (1944). *Ebrahim Beig's travel*. Ferdowsi. (In Persian)
- Moghaddam Kiya, R. (2004). “Ba’d” (next): A discourse marker in Persian. *Nameh-ye Farhangestan*, 6(3), 81–98. (In Persian)
- Mustawfi Ghazvini, H. (1960). *Selected history* (A. H. Navaei, Ed.). Tehran: Amirkabir. (In Persian)
- Naghzguy Kohan, M. (2019). Change in grammatical function of the word “taze” in Persian. *Nameh-ye Farhangestan*, 17(3), 41–59. (In Persian)
- Naghzguy Kohan, M., & Meshkinfam, M. (2019). From degrammaticalization to pragmaticalization: Development of the functional word “pas” in Persian. *Journal of Lexicography*, (14), 74–100. (In Persian)
- Nakhshbi, Z. (1993). *Tutiname (Tales of a Parrot)* (F. Mojtabai & Gh. Aria, Eds.). Tehran: Manoochehri. (In Persian)
- Nasrabadi Esfahani, M. M. (1938). *Nasrabadi tazkare*. Tehran: Armaghan. (In Persian)
- Noora, A. (2015). Synchronic multifunctionality of the discourse marker Hala (now) from the perspective of (inter)subjectification. *Journal of Language Research*, 6(2), 121–140. <https://doi.org/10.22059/jolr.2016.57510> (In Persian)
- Onodera, N. (2000). Development of *demo* type connectives and *na* elements: Two extremes of Japanese discourse markers. *Journal of Historical Pragmatics*, 1(1), 27–55. <http://dx.doi.org/10.1075/jhp.1.1.05ono>
- Onsor Alma'ali, K. (1933). *Qabusname* (S. Nafisi, Ed.). Tehran: Majles. (In Persian)
- Ostman, J. (1995). Pragmatic particles twenty years after. In B. Wavik, S. K. Tanskanen & R. Hiltunen (Eds.), *Organization in discourse* (pp. 95–108). Department of English, University of Turku, Finland.
- Sa'adi, M. A. (1982). *Golestan* (M. Foroughi, Ed.). Tehran: Amirkabir. (In Persian)
- Schiffrin, D. (1987). *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shamlou, W. D. (1992). *Qasses al-Khaqani* (S. H. Sadat Nasiri, Ed.). Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, Printing and Publishing Organization. (In Persian)
- Shushtari, N. (1998). *Majales al-mo'emenin*. Tehran: Islamia. (In Persian)
- Tabari, M. J. (1965). *Translation of tafsir Tabari* (H. Yaghmaei, Ed.). Tehran: Toos. (In Persian)
- Traugott, E. (1982). From propositional to textual and expressive meanings: Some semantic–pragmatic aspects of grammaticalization. In W. P. Lehman & Y. Malkiel (Eds.), *Perspectives on*

- historical linguistics* (pp. 245–272). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Traugott, E., & Dasher, R. (2002). *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tsuji Tabrizi, A. L. (2004). *Thousand and one nights*. Tehran: Hermes. (In Persian)
- Yousefi, Gh. (1978). *A meeting with ahl al-qalam*. Mashhad: Ferdowsi University. (In Persian)
- Zarinkoub, A. H. (2000). *History in the scale*. Tehran: Amirkabir. (In Persian)
- Zoghdar Moghaddam, R., & Dabir Moghaddam, M. (2002). A comparison between discourse marker “but” in English and “amma” (but) in Persian. *Research in Contemporary World Literature*, 7(12), 55–76. (In Persian)